

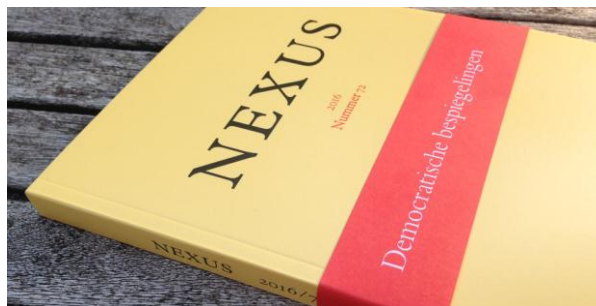
STICHTING NEXUS INSTITUUT

2016

Stichting Nexus Instituut

Activiteitenverslag 2016

Nexus Instituut Postbus 4813 4803 EV Breda

085 047 1229

www.nexus-instituut.nl

Breda, 16 maart 2017

INHOUDSOPGAVE

Activiteitenverslag Nexus Instituut 2016	4
Inleiding	4
Nexus-lezing	4
Nexus-symposium 'The Battle for Europe'	4
Nexus-symposium 'Democracy Today in the USA'	5
Nexus-conferentie 'What will Save the World?'	6
Nexus-masterclass 'Nationalism: A Political Poison?'	6
Nexus 71	7
Nexus 72	7
Nexus 73	7
Nexus Connect	8
Publiciteit Nexus Instituut 2016	9
Nexus-conferentie 2015 Waiting for the Barbarians (nagekomen publiciteit)	9
Nexus-lezing door Peter Sellars	9
Nexus-symposium The Battle for Europe	11
Nexus-symposium Democracy Today in the USA	12
Nexus-conferentie What Will Save the World?	16
Nexus-masterclass Nationalism: A Political Poison?	18
Nexus 70, De terugkeer van Europa	18
Nexus 72, Democratische bespiegelingen	21
Nexus Instituut - algemeen	21

ACTIVITEITENVERSLAG NEXUS INSTITUUT 2016

Het Nexus Instituut heeft alle activiteiten uitgevoerd als voorgenomen was. Daarnaast zijn er twee extra activiteiten – een symposium en een masterclass – georganiseerd.

INLEIDING

In het voorjaar van 2016 vierde het tijdschrift *Nexus* zijn 25-jarig bestaan. Dit feestelijke moment luidde een jaar in van vele hoogtepunten. Peter Sellars gaf in maart in de aula van Tilburg University een Nexus-lezing die alles omvatte waar Nexus voor staat: intellectuele eruditie en politieke urgentie. In april en mei vonden maar liefst twee symposia plaats in Amsterdam, die beide de internationale media haalden. Het thema van de jaarlijkse conferentie, 'What Will Save the World?', werd door de ontwikkelingen in de vs zeer urgent en trok een groot publiek, waaronder vele jongeren. Daarnaast werden er drie reguliere nummers van *Nexus* uitgebracht.

NEXUS-LEZING

De Nexus-lezing 2016 kreeg als titel 'Climbing the razor-path mountain and leaping into fire. Next Steps in Charged Times — The Humanities and the Aesthetics of Delight Shape and Awaken Political Consciousness'. Peter Sellars, internationaal vermaard opera- en theaterregisseur, verzorgde op 13 maart voor het toegestroomde publiek een van de meest enerverende Nexus-lezingen ooit. Hij bewees, na zijn deelname aan de allereerste Nexus-conferentie in 1996, wederom een spreker te zijn die vol ongeremde energie, met behulp van talrijke anekdotes en bovendien een flinke dosis humor zijn publiek weet te fascineren. Daarbij verloor hij de rode draad van zijn betoog niet uit het oog; op gloedvolle wijze benadrukte Sellars het belang van menselijke verbindingen en een 'geefeconomie' als alternatief voor een economie gebaseerd op geldelijk gewin. Ook bekritiseerde hij, aan de hand van de ideeën van Boëthius, de internationale politiek en de huidige onderwijssystemen.

De lezing van Sellars is in bewerkte vorm uitgegeven in *Nexus 72*, 'Democratische bespiegelingen'. Het stuk bevat niet alleen de weerslag van de Nexus-lezing, maar ook van de vraag- en antwoordsessie met het publiek. In dat vraaggesprek daagde Sellars de toehoorders uit om in dialoog te gaan met hun persoonlijke tegenstanders. Alleen door engagement met critici kunnen projecten werkelijk betekenis krijgen, betoogde Sellars.

NEXUS-SYMPOSIUM 'THE BATTLE FOR EUROPE'

Op 6 april stemde Nederland in een raadplegend referendum over het associatieverdrag tussen de Europese Unie en Oekraïne. De ware inzet van het referendum, zo was al duidelijk vóór de stembusgang, was niet zozeer de goed te keuren overeenkomst, maar het lot van de EU en daarmee de samenwerking tussen de lidstaten van de Unie. De tegenstanders van het verdrag wisten het referendum dus zo te framen dat men stemde voor of tegen de Europese Unie.

Op 2 april kwamen voor- en tegenstanders samen om het referendum van context te voorzien en te discussiëren over de achterliggende vragen en de gewenste uitkomst – een discussie die niet alleen op het podium van het DeLaMar-theater in Amsterdam plaatsvond, maar ook in de zaal, onder het publiek. Tegenstanders van het associatieverdrag in het panel waren Harry van Bommel, John Laughland en Natalia Narochitskaya, voorstanders waren Ivan Vejvoda, Ivan Krastev, Eugene Czolij en minister van Buitenlandse Zaken van Oekraïne Pavlo Klimkin. De discussie aan de ronde tafel werd afgesloten door een levendige vragensessie met het publiek, met vragen van onder meer Laurens Jan Brinkhorst – in zijn tijd als actief D66-politicus een warm pleitbezorger van een correctief referendum.

Met dit symposium haalde het Nexus Instituut het internationale nieuws; speciaal uit Oekraïne overgekomen was een televisieploeg die een documentaire maakte over het Nederlandse referendum. Ook de Nederlandse NOS en het actualiteitenprogramma *Buitenhof* besteedden aandacht aan de komst van minister Klimkin naar Amsterdam.

NEXUS-SYMPOSIUM 'DEMOCRACY TODAY IN THE USA'

Met de organisatie van een tweede symposium wist het Nexus Instituut zich dit jaar ten opzichte van voorgaande jaren nog eens extra te onderscheiden als spil in het intellectuele politieke debat in Europa. De Amerikaanse (voor)verkiezingen van 2016 stonden centraal tijdens het symposium in de grote zaal van het DeLaMar-theater.

Te gast was een van de meest spraakmakende Nexus-sprekers ooit: gouverneur Jeb Bush. De gewezen presidentskandidaat voor de Amerikaanse Republikeinse Partij gunde Nexus de primeur met zijn eerste publieke optreden nadat hij uit de verkiezingsrace stapte. In zijn openingslezing gaf hij het publiek een uniek inkijkje in de Amerikaanse verkiezingen en maakte hij een rake analyse van de crisis waarin het democratische systeem verkeert. Diverse nationale en internationale media, waaronder een cameraploeg van CNN, berichtten over Bush' optreden bij Nexus.

In het rondetafelgesprek dat volgde op zijn lezing werd Bush het vuur aan de schenen gelegd door vijf mede-Amerikanen: Ambassadeur en vriend van de Clintons Derek Shearer, columniste Anne Applebaum, professor en leermeester van de Obama's Randall Kennedy, Hannah-Arendtspecialist Roger Berkowitz en historicus Sean Wilentz. In het zeer levendige debat, dat werd afgewisseld met video-fragmenten die thema's introduceerden, werd er gesproken over Clinton en Trump, maar ook over dieperliggende kwesties als maatschappelijk engagement, onderwijs, armoede en racisme.

De lezing van Jeb Bush en een weergave van de discussie aan de ronde tafel zijn opgenomen in *Nexus 71*, 'Democratische bespiegelingen', samen met twee prachtige klassieke essays van Walt Whitman en Thomas Mann en de Nexus-lezing door Peter Sellars.

NEXUS-CONFERENTIE 'WHAT WILL SAVE THE WORLD?'

Slechts vier dagen voor de Nexus-conferentie werd de politieke wereld wakker geschud door de verkiezingsoverwinning van Donald Trump, waardoor de centrale vraag op de conferentie extra urgent werd. Tot welke verschrikkingen de duistere krachten van het populisme, nationalisme en fascisme kunnen leiden, weet niemand beter dan filosoof en Holocaustoverlevende Ágnes Heller. In haar openingslezing deelde ze haar aangrijpende levensverhaal en analyseerde aan de hand daarvan de verschrikkingen van de twintigste eeuw.

In de eerste debattronde ging Heller in gesprek met protestants theoloog Miroslav Volf, historicus Simon Schama, Zimbabwaans oppositieleider Douglas Mwonzora, schrijfster Elif Shafak, rechtsfilosoof Leif Wenar en filosoof en Nexus-spreker van het eerste uur Avishai Margalit. Zij gaven een treffende analyse van de vraag naar het defect van de beschaving: waarom lijkt, ondanks het geloof in vooruitgang en het 'einde van de geschiedenis', onze beschaving steeds weer ten prooi te vallen aan onredelijkheid en vernietigende impulsen? Het tweede debat, met cognitiewetenschapper Steven Pinker, mensenrechtenactivisten Farida El Allagi en Mabel van Oranje, schrijver en Clintonadviseur Sidney Blumenthal, dichter Adam Zagajewski en bisschop Marcelo Sánchez Sorondo, richtte zich op de vraag wat de wereld zal redden: politiek, wetenschap, geloof of kunst?

De soms verhitte debatten, waarbij de sprekers vaak bijval kregen van het enthousiaste, meer dan duizend bezoekers sterke publiek, onder wie zelfs prinses Beatrix, werden afgewisseld met een prachtig muzikaal intermezzo door Aeham Ahmad, de uit Syrië gevluchte 'pianist in het puin', wiens foto ook de conferentiebrochure sierde. Na afloop prezen tal van bezoekers vooral deze conferentie als het beste dat ze ooit bij het Nexus Instituut hadden meegemaakt.

Naar aanleiding van de conferentie schrijven Adam Zagajewski, Sidney Blumenthal, Elif Shafak, Avishai Margalit, Miroslav Volf, Leif Wenar, Douglas Mwonzora en bisschop Sánchez Sorondo een essay voor *Nexus 74*, 'Wat zal de wereld redden?', de conferentie-uitgave die voorjaar 2017 verschijnt. Ook de openingslezing van Ágnes Heller verschijnt in dit nummer.

NEXUS-MASTERCLASS 'NATIONALISM: A POLITICAL POISON?'

In het jaar van de Brexit en de verkiezing van Donald Trump, en met het oog op de verkiezingen in Nederland, Frankrijk en Duitsland volgend jaar is 'nationalisme' eens te meer een thema dat besproken moet worden. Dubravka Ugrešić, wereldwijd geprezen schrijfster en essayist uit Kroatië, kent dit thema als geen ander. Tijdens de Joegoslavië-oorlog was zij een prominent tegenstander van het nationalisme, en werd om die reden bedreigd en het land uit gejaagd. Op 23 november sprak zij in Tilburg met een divers publiek van studenten en andere geïnteresseerden over het gevaar van uitsluiting en machtswellust en de rol van literatuur en onderwijs bij het tegengaan van haat voor de ander.

Na een korte inleiding op het thema door Thomas Heij sprak Ugrešić bevlogen over haar ervaring met het nationalisme en het gebrek aan redelijkheid en respect voor feiten dat ook het huidige politieke debat kenmerkt. In de vraag- en antwoordsessie onder leiding van Bart Zantvoort kwam de cruciale vraag aan de orde: wat maakt nationalisme nu eigenlijk zo aantrekkelijk? Het verlangen naar macht en geldelijk gewin was één van de antwoorden, maar ook de psychologische drijfveren bleven niet onbesproken. Ugrešić sloot het

gesprek op provocerende wijze af door te stellen dat de democratie in haar huidige vorm mede schuldig is aan de macht van het populisme, de politieke onwetendheid en het nationalisme, en dat we daarom over een radicaal andere politiek moeten nadenken.

Dubravka Ugrešić schreef een bijdrage voor *Nexus* 73, 'Maar er was geen plaats in de herberg', met de titel 'Zoete strategieën. De realisatie van een metafoor'. In een voor haar typerende stijl combineert ze hier op een collageachtige manier observaties en reflecties die de lezer een indruk geven van de meeslepende en gevaarlijke kracht van het nationalisme.

NEXUS 71

En wat moeten wij nu zonder barbaren.

Die mensen waren tenminste een uitweg.

~ K.P. Kavafis, 1898

Waarom zijn er nog steeds barbaren? En hoe beschaafd zijn wij zelf eigenlijk? Na afloop van de Nexus-conferentie 'Waiting for the barbarians' schreven alle de deelnemers aan de conferentie een essay, en deze zijn gebundeld in dit conferentienummer. In hun essays reflecteren Amos Oz, Abderrahmane Sissako, Leon Wieseltier, Bettina Stangneth, Zeev Sternhell, Amin Gemayel, Azza El-Kholy, Ahmed Gâaloul, John Haldane, Michael Shermer en Donald Sassoon op het fenomeen barbarij en de oorsprong van de barbaren. Ook verkennen zij de vraag of wij zelf nog geloven in een beschavingsideaal en welke voorwaarden en verwachtingen daaraan gesteld worden. Wachten wij, net als Kavafis, vol overvloed en onbehagen, op de barbaren?

NEXUS 72

Het oprukkende populisme in Europa en in de VS, de Brexit- en Oekraïne-referenda, de autoritaire machtsgrepen in Polen en Hongarije: dit zijn onmiskenbare tekenen van het feit dat de democratie in crisis verkeert. Wat is de bron van de politieke onvrede? Kunnen de groeiende tegenstellingen nog overbrugd worden? En wat is eigenlijk de ware democratie?

Om een antwoord te vinden op deze vragen presenteert *Nexus* 72 de eerste Nederlandse vertaling van Walt Whitmans beroemde klassieker *Democratic Vistas*, voorafgegaan door een hartstochtelijk appel van Thomas Mann om de democratische geest levend te houden. Ook bevat deze uitgave de Nexus-lezing van Peter Sellars, die de oorsprong van de Europese democratie zoekt in het werk van Mozart en Haydn, en een weergave van het symposiumgesprek 'Democracy Today in the USA' met Jeb Bush, Anne Applebaum, Randall Kennedy, Derek Shearer, Roger Berkowitz en Sean Wilentz.

NEXUS 73

De Bijbel (Lucas 2:7) verhaalt over de geboorte van Jezus Christus en vertelt dat er geen plaats in de herberg was voor Maria, Jozef en hun pasgeboren kind. Dit oude verhaal is vandaag de dag misschien wel meer van belang dan ooit tevoren. In *Nexus* 73 zijn oude en nieuwe verhalen gebundeld, die ons helpen begrijpen

waarom er nu zoveel mensen op de vlucht zijn, en waarom er voor hen geen plaats lijkt te zijn in de landen waar zij een toevlucht zoeken.

De essays in deze uitgave laten zien dat verhalen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het overkomen van wat Leon Wieseltier 'de schaduwzijde van het verschil' noemt: de combinatie van een gebrek aan inlevingsvermogen en het hechten aan het eigene dat de grondslag vormt van angst en haat voor het vreemde. Klassieke essays van Hannah Arendt, Leszek Kołakowski, Jean Améry en Milena Jesenská en een prachtig verhaal van Joseph Roth bieden samen met bijdragen van hedendaagse vluchtelingen en ballingen – Nelofer Pazira, Dubravka Ugrešić, Rodaan Al Galidi, Kanan Makiya en Khaldoun Al Nabwani – inzicht in de oorsprong van deze angst, en in wat het betekent je thuis te moeten verlaten. Daarnaast bevat dit nummer ook een lezing van Leon Wieseltier over de Syrische vluchtelingencrisis, een commentaar van Roger Berkowitz op Arendts essay en het winnende essay van de Nexus Connect-essaywedstrijd 2016, geschreven door Jilt Jorritsma.

NEXUS CONNECT

Het jaar begon voor Nexus Connect met de Nexus-lezing van Peter Sellars. Direct na afloop van zijn inspirerende lezing was er voor Connect een meet & greet die wel heel bijzonder werd: alle leden werden een voor een begroet met een stevige omhelzing van een goedlachse Sellars. In de portrettenzaal van Tilburg University nam Sellars vervolgens ruim de tijd voor de vragen van de Connect-leden.

Voorafgaand aan het Nexus-symposium 'Democracy Today in the USA' verzorgde Sean Wilentz, Princeton-hoogleraar en vriend van Hillary Clinton, de meet & greet. Vlak voor de verkiezingen in de Verenigde Staten een unieke kans voor de Connecters om een insider te ontmoeten. In café Stanislavsky beantwoordde een opgewekte en praatgrage Wilentz alle vragen.

Op zaterdag 10 september organiseerde Nexus Connect voor het eerst een speciale recensieworkshop met Jaap Goedegebuure, ervaren recensent en emeritus hoogleraar Nederlandse literatuurgeschiedenis. De deelnemers lazen van tevoren allen *Moedervlekken*, het nieuwste boek van Arnon Grunberg.

Tijdens de Nexus-conferentie 'What Will Save the World?' verzorgde rechtsfilosoof Leif Wenar de meet & greet. Tijdens de lunchpauze daagde deze voormalig assistent van Karl Popper en student bij John Rawls de Connect-leden uit tot reflectie op de huidige wereldpolitiek.

Aan het eind van het jaar organiseerde Connect in samenwerking met deFusie de essaywedstrijd 'Vluchtelingen, ballingen, emigrés'. Het aantal inzendingen was iets lager dan bij de vorige wedstrijd, maar de kwaliteit van de essays hoger. De jury, bestaande uit redacteurs van deFusie en Nexus, koos uiteindelijk 'Ode aan het vreemde' van historicus en Connect-ambassadeur Jilt Jorritsma als winnaar. Zijn essay werd gepubliceerd in *Nexus 73* en een drietal andere inzendingen werd na redactie gepubliceerd bij deFusie.

Connect-leden

Het aantal Connect-leden groeide in 2016 licht: van 251 naar 268. Aan het begin van het jaar was er een groot aantal opzeggingen en het ontbrak dit jaar aan een kortingsactie zoals bij de Nexus-lezing van Garry Kasparov. Daar stond tegenover dat het interview met Rob Riemen in het Belgische blad *Knack* viral ging op internet, wat zorgde voor de meest opvallende groei in het ledenaantal dit jaar.

Een nieuwe groep Connect-ambassadeurs zorgde afgelopen jaar voor meer bekendheid van Nexus Connect bij jongeren. De vacature voor het ambassadeurschap werd flink gedeeld en uiteindelijk werden zes sollicitanten uitgekozen: twee uit Amsterdam, een uit Tilburg, Den Haag, Nijmegen en Groningen. Door het jaar heen hebben zij promotiemateriaal verspreid in hun stad en studiegenoten gestimuleerd de Nexus-activiteiten te bezoeken.

PUBLICITEIT NEXUS INSTITUUT 2016

NEXUS-CONFERENTIE 2015 WAITING FOR THE BARBARIANS (NAGEKOMEN PUBLICITEIT)

NRC Handelsblad. 'We moeten een ramp zoals met de christenen in Syrië en Irak voorkomen'. Door Carolien Roelants, 8 januari 2016.

Het nietsontziende geweld van de Islamitische Staat zet de christelijke aanwezigheid in het Midden-Oosten onder druk. Maar Libanon is het enige land in de regio waar christenen nog politieke invloed uitoefenen, zegt Gemayel in een vraaggesprek in Amsterdam waar hij een paar dagen was voor een conferentie van het Nexus instituut. „Onze grootste zorg is het nationale pact, waaronder wij die invloed uitoefenen; daarom moeten we dat zien te behouden. De christenen in Syrië en Irak zijn in gevaar, maar tot dusverre hebben wij die ramp in Libanon kunnen voorkomen.”

NEXUS-LEZING DOOR PETER SELLARS

Vrij Nederland. 'Regisseur Peter Sellars: De draai naar rechts in Nederland is schokkend'. Mischa Cohen, 9 maart 2016.

Theaterregisseur Peter Sellars houdt zondag in Tilburg de Nexus-lezing. Een gesprek met de idealist over Donald Trump, Bernie Sanders en het falende Amerikaanse onderwijssysteem. 'Nee, ik ben geen 21ste eeuwse hippie.'

Het is sowieso druk voor Sellars. Want hij staat ook nog met Reinbert de Leeuw ('een grote held van me') in de Kleine Zaal van het Concertgebouw én hij houdt op zondag 13 maart de Nexus-lezing in Tilburg over de maatschappelijke rol van kunst. Beide optredens zijn *work in progress*, zegt Sellars. 'Ik schrijf niet alles uit van tevoren, alleen op die manier blijft er ruimte voor wisselwerking met je publiek.'

Theaterkrant. 'Nexus-lezing Peter Sellars: Een gemeenschappelijke plek voor vriend en vijand'. Door Max Arian, 15 maart 2016.

Vrijheid is een gevaarlijk iets, het vraagt er soms om dat je bereid bent een offer te brengen, zelfs in het vuur te springen, zoals Tibetaanse activisten die zover gaan zichzelf in brand te steken om boven jezelf uit licht te geven aan de wereld (*Climbing the Razor Path Mountain and Leaping Into Fire* was dan ook de titel van zijn lezing).

Rob Riemen had vooraf gewaarschuwd dat dit na twintig jaar de afsluiting van een tijdperk in Tilburg zou kunnen zijn. De universiteit gaat niet mee met zijn voorstel om een Internationale Nexus Academie te stichten. Waar zal Nexus dan heen gaan? Elders in Brabant? Amsterdam? Ergens anders in Europa of nog verder weg? Hopelijk zal Nexus waar dan ook kunnen doorgaan met stimulerende en inspirerende gedachtes door te geven.

Stadsnieuws. 'Peter Sellars in Nexus-lezing: 'laat pasklare denken los'. Door de redactie, 2 maart 2016.

Peter Sellars, één van de beroemdste en meest spraakmakende operaregisseurs komt naar Tilburg. Op zondag 13 maart houdt hij in de aula van Tilburg University de Nexus-lezing 2016. Centraal staat de vraag: wat kunnen we doen om de geestverruimende functie van cultuur te stimuleren?

Brabants Dagblad. 'Peter Sellars pleit voor een andere taal in het intellectuele debat'. Door Henri van der Steen, 14 maart 2016.

Sellars betoog dat het leven bestaat uit geven en opgeven (en dat daarvoor de kunst is uitgevonden) en dat de wereld wel degelijk behoefte heeft aan filosoferen, al was het maar omdat we een andere kijk moeten krijgen op de wetten die we bedacht hebben.

Eindhovens Dagblad. 'De mens is een spiritueel wezen'. Door Marjolijn Sengers, 10 maart 2016.

Sellars (57), een internationaal veelgevraagd theater- en operaregisseur, is momenteel in Nederland. Het is een drukke maand voor hem. Naast het concert met Reinbert de Leeuw, houdt hij de Nexus-lezing (zondag 13 maart in de aula van de Universiteit van Tilburg) en regisseert hij bij de Nationale Opera de wereldpremière van *Only the Sound Remains* van de Finse componist Kaija Saariaho.

Univers. 'Peter Sellars op Tilburg University'. Door Frank van den Nieuwenhuijzen, 8 maart 2016.

De Amerikaanse theaterregisseur Peter Sellars – bekend van zijn vaak controversiële ensceneringen – komt zondag naar Tilburg University. Op uitnodiging van het Nexus Instituut spreekt hij de lezing *Climbing the Razor-Path Mountain and Leaping Into Fire* uit.

Zijn lezing bevat een scherpe veroordeling van het moderne onderwijs, waarin fantasie, originaliteit en creativiteit maar al te vaak ontmoedigd worden. Om nog maar te zwijgen over zoets als 'schoonheid'. 'In een tijd waarin niet alleen ons onderwijs, maar in feite de hele samenleving wordt gestuurd door automatisering en uniformering, spoort Sellars het publiek aan het pasklare denken los te laten en de eigen inventiviteit aan te jagen', zo stelt het persbericht van Nexus.

Univers. 'Prikkelend en vaag'. Door Frank van den Nieuwenhuijzen, 15 maart 2016.

'The end of an era', zei Nexus-directeur Rob Riemen. Zondagmiddag opende de aula van Tilburg University voor het laatst de deuren voor een Nexus-lezing. Het was de flamboyante Amerikaanse theaterregisseur Peter Sellars die een inmiddels meer dan twintig jaar oude traditie uitluidde.

Het Nexus Instituut verlaat nog dit jaar de universiteit. Eind 2014 werd bekend dat Tilburg University het studiecentrum voor het Europese beschavingsideaal niet langer wil financieren. In zijn openingswoord spreekt directeur Rob Riemen nog even zijn teleurstelling uit over het feit dat de uni ook geen been zag in een International Nexus Academy, maar lijkt hij verder te berusten. Riemen bedankt Tilburg University voor twee decennia van fijne samenwerking.

Na een korte toespraak van cultuurwethouder Marcelle Hendrickx, is het podium voor Peter Sellars. Vergeet alle saaie lezingen c.q. obligate redevoeringen die je ooit hebt gezien in deze aula. Dit mannetje met piekhaar en hippiebloes is van zins om anderhalf uur lang te vlammen. Sellars' lezing – van 'lezen' is trouwens geen sprake; alles gaat uit de losse pols – is getiteld *Climbing the Razor-Path Mountain and Leaping Into Fire*. Kern van het betoog: een alternatieve, niet-wetenschappelijke wijze van denken is nodig om menselijke netwerken opnieuw met elkaar te verbinden. Gezien het vuur waarmee Sellars het brengt, klinkt het een stuk minder vaag dan het is.

NEXUS-SYMPOSIUM THE BATTLE FOR EUROPE

Brabants Dagblad. 'Riemen: Nee tegen Oekraïne wereldramp'. Door Henri van der Steen, 7 maart 2016.

In *De terugkeer van Europa* citeert Rob Riemen de filosoof Jan Patočka, die meende dat Europa is geboren 'uit de zorg om de ziel'. Het is meteen het antwoord op de vraag naar de Europese identiteit. Die is er en bestaat uit de geestelijke waarden die horen bij de solidariteit, de eenheid van de mensheid, kortom het Europese humanisme. Om die reden zal Rob Riemen 'ja' stemmen bij het referendum over het associatieverdrag met de Oekraïne. Een 'nee' zou volgens hem een volgende stap zijn naar de ineenstorting van de Europese Unie en dat zou een wereldramp zijn, aldus Rob Riemen gisteren tijdens een heftig debat met Thierry Baudet op tv bij Buitenhof.

Donderdag om 20.00 uur geeft Riemen de lezing 'Antwoord op de barbarij' bij boekhandel Livius de Zevenspring. Hij spreekt ook op de Nexus-lezing met Peter Sellars van zondag 13 maart, 14.30 uur, op Tilburg University.

NOS Journaal. 'Minister Oekraïne verzekert dat hervormingen zullen doorgaan'. Interview door Kysia Hekster op 2 april 2016.

Voor de Oekraïense minister van Buitenlandse Zaken Klimkin staat er bij het aanstaande referendum over het associatieverdrag veel op het spel. 'Het gaat om Oekraïne, het gaat om democratie en de rechtsstaat en het gaat om Europese hervormingen in Oekraïne', zei hij in Amsterdam. Hij hoopte dan ook dat degenen die komende woensdag de moeite nemen om naar het stembureau te gaan, 'ja' stemmen.

De hervormingen waarover Klimkin het heeft, zoals de bestrijding van de wijdverbreide corruptie, gaan veel Oekraïners niet snel genoeg. 'De verwachting van de mensen is hoog en wij moeten aan die verwachting zien te voldoen', zei hij. Bij de politie worden hele korpsen gemoderniseerd en krijgen agenten veel meer betaald zodat ze geen steekpenningen meer zullen aannemen. Maar in de rest van het rechtssysteem blijven de veranderingen uit, erkent ook Klimkin. 'We hebben 9000 rechters, die kun je niet in een maand of een half jaar vervangen. Dat kost dus tijd. Maar die hervormingen zijn wel in gang gezet.'

Voor Klimkin is er geen weg meer terug, hoe moeizaam het proces ook verloopt. 'Voor ons betekent het alles. De hervormingen moeten slagen. Falen is geen optie.'

Buitenhof. 'Pavlo Klimkin, Minder pensioen, Cees Nooteboom'. Interview door Marcia Luyten op 3 april 2016.

Website

Een exclusief interview met de minister van Buitenlandse Zaken van Oekraïne Pavlo Klimkin. Over het referendum over het associatieverdrag met Oekraïne. Over de crisissituatie in zijn land en de relatie met het Rusland van Poetin.

Interview

Marcia Luyten: Aan tafel Pavlo Klimkin, minister van Buitenlandse Zaken van Oekraïne. Gisteren was hij de hoofdgast op het Nexus-symposium in Amsterdam, en vandaag is hij in Buitenhof.

112 Ukraine TV. 'In the Netherlands, hundreds of activists in support of Ukraine reached the Dutch'. Interviews door Kataryna Trifonenko op 02 april 2016.

https://youtu.be/pQ-szxw_T4o

NRC Next. 'Revolutie in Oost en West: geen paniek, de bar is open.' Door Hubert Smeets, 15 april 2016.

Enkele dagen voor het plebisciet sprak ik de Bulgaarse politicoloog Ivan Krastev. Hij was in Amsterdam op uitnodiging van het Forum on European Culture en het Nexus Instituut. Krastev komt geregeld in Rusland en Oekraïne. Er is volgens hem één analogie tussen de twee landen. In beide vormen jongeren onder 35 jaar de eerste post-Sovjet-generatie in de post-Sovjet-ruimte. 'Beide generaties zijn verwesterd, nationalistischer dan hun ouders. Maar hun nationalisme is heel verschillend. De Oekraïense jeugd is meer pro-westers, de Russische juist meer pro-Russisch dan de ouders', zei Krastev.

NEXUS-SYMPOSIUM DEMOCRACY TODAY IN THE USA

Univers. 'Nexus haalt Jeb Bush naar Nederland.' Door Jeroen Wienen, 22 april 2016.

Het Nexus Instituut vertrekt uit Tilburg en zoekt Amsterdam op voor zijn volgende lezing. De nieuwe thuisbasis van het instituut is nog niet bekend. Desalniettemin staat er een behoorlijke naam op het affiche van de volgende lezing: Jeb Bush.

Bush is oud-gouverneur van Florida en stelde zich beschikbaar voor het presidentschap van de Verenigde Staten bij de aankomende verkiezingen. Hij heeft zich inmiddels teruggetrokken. Zijn broer en vader waren eerder president van Amerika. Hij wordt de ideale spreker geacht voor het onderwerp van deze lezing: wat is de huidige status van de democratie in de VS? De sprekerslijst wordt aangevuld door onder andere Anne Applebaum (politiek journalist), Randall Kennedy (jurist) en Roger Berkowitz (directeur Hannah Arendt Center).

BNR-Nieuwsradio. 'Jeb Bush.' Diana Matroos interviewt Rob Riemen, 20 mei 2016.

De Amerikaanse politicus en voormalig gouverneur van Florida Jeb Bush is dit weekend in Nederland tijdens het symposium *Democracy Today in the USA*. De middag wordt georganiseerd door het Nexus Instituut, dat eerder sprekers als de Indiase politica Sonia Gandhi, schaakmeester Garry Kasparov en de Amerikaanse journaliste Anne Applebaum naar Nederland haalde.

Rob: 'Het fenomeen 'nadenken' is verdwenen.'

'Trump is een valse messias die democratie in de ijskast zet.'

'Het goud van nu heet innovatie.'

<http://www.bnr.nl/radio/roelof-hemmen/246662-1605/20-mei-humanitaire-top-jeb-bush-en-boksen>

NRC Handelsblad, omslag. 'Jeb Bush: ik werd vermorzeld door Trump'. Door de redactie, 14 mei 2016.

In een exclusief interview blikt de Republikeinse oud-presidentskandidaat terug op zijn voortijdig afhaken.

NRC Handelsblad, blz. 3. 'Jeb Bush gaat niet stemmen in november'. Door Guus Vlak, 14 mei 2016.

Nu kijkt hij in een gesprek met *NRC* terug op zijn campagne, spreekt hij over de opkomst van Donald Trump en analyseert hij de staat van de democratie in de VS en van de Republikeinse partij. Volgende week zaterdag is Bush te gast in Amsterdam op een symposium van het Nexus Instituut.

In het gesprek is Bush pessimistisch over de kloof tussen burgers en politiek in de VS. 'Kiezers accepteren geen autoriteit meer, van politici, van media', zegt Bush. 'Campagne voeren in 2016, met kiezers praten, is heel anders dan vroeger. Je moet nu driedimensionaal schaak spelen. Je moet ontdekken waar hun waarheid ligt, door wie ze zich laten voeden. Een gesprek over meningsverschillen is moeilijk, als je het al niet eens bent over de feiten.'

Omgekeerd heeft de Republikeinse partij nagelaten bredere groepen kiezers aan te spreken, zegt Bush: 'Wij zijn niet langer de partij die voor principes staat, of voor hervormingen pleit. Dat is gevaarlijk', zegt hij. En: 'Als het in november weer misgaat, hebben we dat aan onszelf te danken, omdat we mensen hebben vervreemd van de partij.'

NRC Handelsblad, blz. 12-15. Het grote interview. 'Ik ontdekte dat politiek een personality show is geworden'. Door Guus Valk, 14 mei 2016.

Hij leek favoriet als Republikeinse presidentskandidaat. Maar toen Donald Trump hem verpletterde trok hij zich terug. Jeb Bush, 21 mei in Amsterdam, verbreekt nu de stilte. Een gesprek over beledigingen, de macht van de media en het einde van de politieke partij.

Nu doorbreekt Bush zijn stilzwijgen. De reden: volgende week zaterdag spreekt hij in Amsterdam op het symposium *Democracy Today in the USA*, georganiseerd door het Nexus Instituut. Het wordt zijn eerste publieke optreden sinds het eind van zijn presidentscampagne.

Nieuwsuur. 'Bush: Trump speelt in op pessimisme van de Amerikanen'. Reportage door Eelco Bosch van Rosenthal, 21 mei 2016.

Het Nexus Instituut organiseerde vandaag in Amsterdam een symposium over de staat van de Amerikaanse democratie. Met als gast de grote verliezer bij de Republikeinse voorverkiezingen Jeb Bush.

Volgens Bush speelt mee dat de sociale ongelijkheid in de Verenigde Staten toeneemt. 'Het onvermogen met deze problemen om te gaan, maakt het makkelijker om te begrijpen hoe Bernie Sanders en Donald Trump kunnen opstaan.'

Maar niet alleen bij de Republikeinen is er onenigheid binnen de partij. Ook bij de Democraten is de verkiezingscampagne compleet anders gelopen dan verwacht, door de populaire Bernie Sanders. Hoewel hij in feite geen kans maakt op de nominatie, is Sanders nog steeds in de race.

Toch valt de verdeeldheid binnen de Democratische partij mee volgens Derek Shearer. Hij kent de Clintons sinds de jaren 60. 'Veel mensen die Bernie steunen doen dat omdat hij een snaar bij hen raakt. Maar hij is niet echt hun leider.' Volgens Shearer heeft Sanders Clinton geholpen om ruimte te creëren op links. 'Hij zal druk uitoefenen om haar te helpen sociale verandering door te voeren. Door hem zal ze een betere president worden.'

<http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2106453-bush-trump-speelt-in-op-pessimisme-van-amerikanen.html>

De Volkskrant. 'Tot zelfanalyse komt Jeb Bush niet'. Door Jenne Jan Holtland op 23 mei 2016.

Jeb Bush verscheen voor het eerst sinds zijn vergeefse poging presidentskandidaat te worden in het openbaar. Over zijn mislukking had hij het niet, wel over zijn rivaal Trump en de Dalai Lama.

Zaterdag volgde in Amsterdam het eerste publieke optreden sinds zijn terugtreden. Hij was er te gast op uitnodiging van het Nexus Instituut uit Tilburg. Bush oogde ontspannen, maakte grapjes, maar tot een grondige zelfanalyse – waarom mislukte zijn campagne? – kwam het niet. Hij hield het erop dat Trump meesterlijk de media had bespeeld.

Het succes van Trump is geworteld in het veranderende Amerika, hield hij de naar schatting 900 bezoekers voor. Globalisering, technologie en demografische veranderingen maken de kiezers onzeker. 'Ze zien dat de toekomst er voor hun kinderen slechter uit ziet.'

Bush bleef de conservatief die hij is. Dat bleek ook toen gespreksleider en Nexus-directeur Rob Riemen het thema ongelijkheid aansneed. Hoe keek Bush naar Warren Buffett, die minder belasting betaalt dan zijn secretaresse – iets waar de multimiljardair zelf over klaagde? Bush: 'Misschien moet Buffett zijn secretaresse wat meer betalen.'

Wat beklijfde was het beeld van een belezen man ('Het lezen van *Coming Apart* van Charles Murray heeft me enorm gevormd') die dingen zei waar niemand iets tegen kon hebben. 'We moeten de warmte in het contact tussen de mensen herstellen.'

CNN. 'Jeb Bush says Donald Trump's supporters aren't a bunch of idiots'. Door Ashley Killough op 21 mei 2016.

Jeb Bush on Saturday said Donald Trump is a skilled politician with a 'very powerful message' about shaking up Washington, but he argued the presumptive Republican nominee is campaigning in a way that's 'preying on people's angst rather than offering tangible solutions.'

At a three-hour event in Amsterdam hosted by the Nexus Institute, the former Florida governor and GOP White House hopeful delivered a speech and took part in a panel discussion about the changing dynamics of American democracy. The discussion, in part, explored trends that have paved a path for the rise of candidates such as Trump and Vermont Senator Bernie Sanders, who is running as a Democrat.

The Huffington Post. 'Jeb Bush Has Some Thoughts On Trump's Cinco De Mayo Tweet'. Door Sam Stein op 17 mei 2016.

It's 'uncertain,' Bush told the Dutch newspaper *NRC Handelsblad*, whether the Republican Party will survive as an institution. Bush spoke to the agency this past weekend ahead of a trip he is making to Amsterdam to deliver a lecture on democracy to the Nexus Institute on May 21. 'Parties no longer stand for anything, but become a vehicle for the ambitions of their leaders,' he said. 'Politics becomes a personality show.'

Trouw. 'Het land is op kleur gebaseerd'. Sybilla Claus interviewt Randall Kennedy, 20 mei 2016.

'President Obama vertegenwoordigt de enorme verandering die de VS hebben doorgemaakt. Maar ik vrees dat ik de rest van mijn leven daarvan de terugslag zie. Een zwarte man op de hoogste post roept

zo'n grote weerstand op bij al te veel blanken dat de kandidatuur van Donald Trump daar een effect van is. Racisten vormen een belangrijk deel van zijn achterban.

Het Nexus Instituut organiseert morgenmiddag in het DeLaMar Theater in Amsterdam een symposium over de Amerikaanse politiek. Hoofdgast is Jeb Bush, ex-gouverneur van Florida, die voor het eerst sinds hij uit de presidentsrace stapte in het openbaar zijn kijk geeft op de Amerikaanse democratie. Bush gaat daarna in gesprek met onder andere Harvard-hoogleraar Randall Kennedy, politiek journalist Anne Applebaum en Roger Berkowitz, mensenrechtenexpert en directeur van het Hannah Arendt Center.

Trouw, Letter & Geest. 'Poetin die Zweden binnenvalt: wat kan Trump dat schelen?'. Inez Polak interviewt Anne Applebaum, 28 mei 2016.

Verleden week was zij in Amsterdam, waar zij op uitnodiging van het Nexus Instituut deelnam aan het symposium *Democracy Today in the USA*.

'We hebben een generatiewisseling. In Oost-Europa heb je nu volwassenen die zich de strijd tegen het communisme niet herinneren. De mensen hier herinneren zich de oorlog niet meer. We onderschatten de culturele verandering, de rol van internet en sociale media bij het creëren van die boze stemming.'

360 Magazine. 'Overwinning Trump is nederlaag democratie. Column Anne Applebaum, 19 mei 2016.

Volgens columniste Anne Applebaum speelt de keuze voor de 'lachwekkende demagoog' Trump de vijanden van de democratie in de kaart.

De Amerikaans-Poolse journalist en schrijver Anne Applebaum is op 21 mei een van de sprekers op het Nexus-symposium *Democracy Today in the USA*. Andere prominente sprekers zijn gewezen presidentskandidaat Jeb Bush, jurist Randall Kennedy, Clinton-adviseur Derek Shearer en Bob Dylan-biograaf Sean Wilentz. 21 mei 2016, 14.00 – 17.00, DeLaMar Theater.

De Groene Amsterdammer, 'Ons land is een rommeltje'. Interview door (Nexus-redacteur) Thomas Heij, 15 juni 2016.

Het succes van buitenstaanders Donald Trump en Bernie Sanders bewijst de populariteit van politieke outsiders. Volgens historicus Sean Wilentz ten onrechte: partijen doen er wél toe.

Sean Wilentz was in Amsterdam op uitnodiging van het Nexus Instituut, voor een symposium over de status van de huidige Amerikaanse democratie.

The New York Times, 'Donald Trump may break the mold, but he fits a pattern, too'. Door Alexander Burns, 21 juli 2016.

In a little-noticed May speech in Amsterdam, Jeb Bush said that he considered Mr. Trump a reflection of deeper trends. He described American democracy as gravely imperiled by corrosive forces: economic inequality and partisan polarization, the unsettling experience of globalization and a crippling lack of empathy.

Those forces, he said, had taken root "in increments not discernible to the naked eye," leaving the country more vulnerable than ever to a political eruption.

A traumatic recession, Mr. Bush said, set it off.

"The inability to deal with these great challenges, I think, makes it easier in retrospect to see, on the left, a candidate like Bernie Sanders," Mr. Bush said, "and certainly in my party, the emergence of Donald Trump."

NEXUS-CONFERENTIE WHAT WILL SAVE THE WORLD?

NRC Handelsblad, 'Clinton moet vechten tegen FBI én Russische hackers: ongekend!' door Guus Valk, 5 november 2016

'Adviseur of Raspoetin? Als beste vriend van Hillary Clinton roept Sidney Blumenthal net zoveel controverse op als zichzelf. Volgende week spreekt hij in Amsterdam. Voor één keer geeft hij een interview in verkiezingstijd.'

Trouw. korte aankondiging op pagina 2 met foto. Aeham Ahmad 'pianist in het puin' treedt op in Amsterdam, 5 november

Trouw 'Een dagje somberen met allure', door Sebastien Valkenberg, 14 november 2016

Wat is er mis met de samenleving? Daarover ging de jaarlijkse bijeenkomst van het Nexus Instituut, de culturele denktank uit Tilburg.

Te gast waren onder andere filosoof Avishai Margalit, Steven Pinker, Mabel van Oranje, Elif Shafak en Miroslav Volf die discussieerden over het defect van de beschaving en welke oplossingen er zijn.

Nieuwsuur. Sidney Blumenthal: 'Overwinning Trump is staatsgreep van FBI', interview door Joost Karhof, 11 november 2016

'Het is een verschrikkelijke uitkomst, niet alleen voor haar maar voor het land en de wereld' zegt Blumenthal in Amsterdam. Hij had deze uitslag van de verkiezingen niet verwacht en antwoordt op de vraag wat er misgegaan is dat er in de campagne fouten zijn gemaakt, maar ook daarbuiten, en dan met name het optreden van FBI-directeur James Comey over de e-mails van Hillary Clinton. Comey schond daarmee de regels van het ministerie van Justitie, die een ingrijpen in verkiezingstijd verbieden. Een intrige van rechtse FBI-agenten uit New York die, zo suggereert hij, handelden in opdracht van Rudi Giuliani, die deel uitmaakte van Trumps campagne team. 'Ik denk dat je het met recht een coup kunt noemen. Trump zal een eind maken aan de vooruitgang die Obama geboekt heeft en aan alle vooruitgang sinds de 20^e eeuw.'

Morgen is Blumenthal te gast in Amsterdam op de Nexus-conferentie 'What will save the world.'

http://www.npo.nl/nieuwsuur/11-11-2016/VPWON_1248641

NRC Handelsblad, 'Er komt een laag eelt over onze beschaving te liggen', voorpagina-interview, 18 november 2016 door Sandra Smalenburg.

„Op de Nexus-conferentie zag ik een jonge Syrische vluchteling, Aeham Ahmad. Hij is bekend als 'de pianist in het puin' van de beroemde nieuwsfoto uit 2015, waarop je ziet hoe hij muziek blijft maken in een platgebombardeerde straat. Hij speelde een prachtige mix van Beethoven en Liszt, met Arabische melodieën erdoorheen gevlochten, en vertelde hoe IS muziek verboden had en zijn piano verwoest had. Dat was een aangrijpend moment. Vervolgens sprak de Poolse dichter Adam Zagajewski over het

negentiende-eeuwse romantische idee dat schoonheid de wereld kan redden. Hij zei iets heel moois: 'Dichtkunst is de wraak van de introverten'. In 2000 heeft Zagajewski een prachtig gedicht geschreven, 'Try to Praise the Mutilated World', dat The New Yorker vlak na 9/11 publiceerde. Wat de piano van Ahmad en het gedicht van Zagajewski aantonen, is dat er een wereld bestaat die niet verwoest kan worden door de barbaren. En dat kunst, ook al is er geen cent subsidie voor, blijft voortbestaan en een andere plek kan bieden om mens te zijn. Een andere weg dan de ineenstorting die we nu doormaken. Alleen zeiden mensen dat ook in 1933 en in 1939, en dat was niet genoeg."

Nieuwsuur, 'Historici over zege Trump: 'het zijn grimmige tijden', 28 december 2016, interview met Simon Schama

'Je kunt kalm blijven, afwachten en doen alsof dat een nieuw soort politiek is of je kunt je stem verheffen. Je mond houden is niet goed. Dat is weer een klassieke jaren 30-psychologie. Afwachten hoe het loopt of de treinen op tijd rijden, en denken dat het allemaal zo'n vaart niet loopt. De historicus in mij vindt dat een fatale fout.'

<http://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2145479-historici-over-zege-trump-het-zijn-grimmige-tijden.html>

Trouw. De Verdieping, 'Als ik naar Nederland kijk breekt mijn hart', 24 december 2016, interview met Avishai Margalit. blz. 8-10

[...] al levert het jaar 2016 niet per se een helder beeld op. Je kunt tevreden vaststellen dat het nooit beter is gegaan met de wereld: miljoenen mensen worden uit de armoede getild, de honger neemt af, de gezondheidszorg verbetert, er vallen minder doden in oorlogen, het gaat vooruit met vrouwen-en kinderrechten. Je kunt ook vaststellen dat er barbaarse oorlogen woeden, dat duizenden verdrinken op weg naar een beter bestaan, en dat we in de politiek een herhaling beleven van de jaren dertig van de vorige eeuw, met alle gevaren van dien. "Die tegenstelling weerspiegelt precies de situatie," zegt Margalit. "De wereld kent winnaars en verliezers. Honderden miljoenen mensen zijn toegetreden tot de producerende arbeidsklasse – in China, Zuidoost-Azië, India, delen van Afrika – en voor hen betekent dat grote vooruitgang. Wat we in het Westen nu meemaken, is de reactie van de verliezers. We zien het bij de verkiezing van Trump, bij de steun voor een Brexit in industrieel Noord-Engeland, de winst van Syriza in Griekenland, de opkomst van Podemos in Spanje, en die van extreem-rechts in Frankrijk en Nederland. De mondiale ontwikkeling mag gunstig zijn, er zijn te veel mensen die niet profiteren van de globalisering.'

Nederlands Dagblad, 'Zijn grenzen hoge muren, of zit er een deur in?' 31 december 2016, interview met Miroslav Volf.

'Volf spreekt op conferenties. Zo was hij vorige maand nog in Nederland op uitnodiging van het Nexus Instituut om met wetenschappers en filosofen van gedachten te wisselen over allerlei grote vragen. 'Wat is er mis met onze beschaving? Wat kan de wereld redden?' Juist omdat zulke vragen bijna onmogelijk te beantwoorden zijn, nam Volf dat soort uitdagingen aan, vertelt hij in het Ambassade Hotel in Amsterdam: 'We leven in een pessimistische cultuur. De gedachte achter de Nexusconferentie is tenminste positief: er moet – en er kan – iets gebeuren voor de toekomst van onze wereld. Dat motiveerde me. Zeker voor christenen en theologen zijn dit belangrijke vragen.' En, wat gaat de wereld redden?

'Tja, het is eenvoudig om de wereld te veranderen. Je hoeft alleen maar een boom te planten, of een bom te laten ontploffen. De wereld verbeteren is moeilijker. Om de wereld te redden, moeten we onszelf eerst van de illusie afhelpen dat wij de wereld kunnen redden. Dat inzicht hadden de eerste christenen: zij wisten dat leven 'onrechtvaardig zijn' betekent. Dit idee is later verwoord in de idee van de erfzonde. Alles is besmet. De vraag is dus eigenlijk: hoe kunnen we het leven laten bloeien in een

wereld die wij niet kunnen redden? Onze liefde is onvolmaakt, maar gelukkig zijn we wel in staat tot onvolmaakte liefde. Dat is al iets. We kunnen door Gods genade een beginnetje maken. Die genade kennen en ermee leven, dat vind ik essentieel.

U mengt zich als theoloog in allerlei debatten. Hoe doet u dat: uw eigen geloof en uw theologie verbinden met maatschappelijke thema's?

'Ik probeer geen onderscheid te maken tussen het private en de samenleving. Die hebben namelijk alles met elkaar te maken. Hoe wij als persoon zijn, vindt zijn weerklank in hoe een samenleving eruitziet. Als moderne mensen maken wij een sterk onderscheid tussen privé en niet-privé – maar het is belangrijk te beseffen dat dit onderscheid erg relatief is. Als jij verandert, beïnvloedt dat de samenleving. Het besef dat politiek niet alles is, en niet alles politiek, voorkomt dat je cynisch wordt.'

Vrij Nederland, 'Verbannen door de communisten, verguisd door Orbán: deze Hongaarse filosoof (87) laat zich de mond niet snoeren', Simone Vermeeren.

Het regime van Viktor Orbán in Hongarije doet wel erg denken aan communistische tijden, ondervindt filosoof Ágnes Heller (1929) aan den lijve. Kreeg ze vroeger het label 'spion', nu is ze een 'landverrader'. 'De minachting van Orbán interesseert me niet.'

NEXUS-MASTERCLASS NATIONALISM: A POLITICAL POISON?

VICE, 'Hoe gevaarlijk is nationalisme nou eigenlijk echt?', 22 november 2016, Henk Bovekerk interviewt Dubravka Ugresic

'Het allerbelangrijkste is onderwijs. Daar begint de revolutie. Mensen moeten leren om politiek te denken. Geschiedenis is belangrijk, vooral de geschiedenis van ideeën. Het maakt niet zo veel uit welke, als we maar meer ideeën leren kennen dan nationalisme en religie.'

Diggit magazine, 'The Female Voice of Europe', 24 november 2016, essay van Odile Heynders over het werk van Dubravka Ugresic

'Invited by the Nexus institute Dubravka Ugresić, gave a master class at Tilburg University. Ugresić is one of the interesting European voices on nationalism and consumerism, critiquing sloppiness of thinking and the superficiality of the public debate. This is a voice that we should take seriously in the context of the Trumps, Farages and Le Pens performing the star role on the stages of politics and governance. Odile Heynders has examined Ugresić's work in her book project on writers as public intellectuals.'

NEXUS 70, DE TERUGKEER VAN EUROPA

NRC Handelsblad, 'Europeanen voelen zich niet verbonden'. Door Marjoleine de Vos, 19 februari 2016.

●●●●○

Een verzameling zeer interessante essays probeert antwoord te geven op de vraag waarom niemand zich met overtuiging Europeaan voelt.

Waarom lukt het zo weinig mensen om met overtuiging en zelfs vreugde te zeggen: 'Ik ben een Europeaan?' Die vraag ligt ten grondslag aan de essays in het nieuwe nummer van het tijdschrift Nexus

dat, ter gelegenheid van zijn 25-jarig bestaan is uitgegeven als een gebonden boek. De ene auteur is aanzienlijk somberder over Europa dan de andere, maar veel vertrouwen in het ideaal van een verenigd Europa heeft niemand. Behalve dan zij die langer geleden hun gedachten op papier hebben gezet. Want dat is de opzet van dit boek: tien 'klassieke' toespraken over Europa, van onder meer Victor Hugo, Robert Musil, Joseph Roth en Churchill en dan steeds drie hedendaagse intellectuelen die reflecteren op de vraag wat het betekent om te zeggen 'Ik ben Europeaan'.

Net als meer oudere schrijvers neemt Musil het woord 'ziel' serieus, terwijl je er nu moeilijk meer mee aan kunt komen zetten. Wel citeert Nexus-directeur Rob Riemen in zijn inleidende essay de Tsjech Radim die hij tijdens een bijeenkomst hoorde zeggen dat de Europese filosofie betekent: 'de zorg om de ziel'. Die zorg wordt door menig auteur in dit boek gevoeld. Verfrissend is daarbij wel dat aan het verleden gerefereerd wordt, maar meestal zonder het verlangen naar de terugkeer van een nooit bestaand hebbende ideale situatie waarin elke Europeaan in een Weens koffiehuis humanistische gedachten ten beste gaf. Integendeel, voor een dergelijke vervorming van de realiteit wordt juist gewaarschuwd. Over blijft dan een verzameling vaak zeer erudiete stukken, boordevol behartenswaardige gedachten en formuleringen.

Radio 1, Bureau Buitenland. 'Europa volgens Rob Riemen'. Door Chris Kijne, 6 januari 2016.

Chris Kijne: Sinds deze week is Nederland voorzitter van de Europese Unie in een periode waarin Europa onder grote druk staat vanwege de vluchtelingstromen en de terrorismedreiging. We interviewen Rob Riemen, directeur van het Nexus Instituut, een instituut voor gedachtenvorming. Ik spreek hem naar aanleiding van het jubileumboek *De terugkeer van Europa* en zijn uitspraken in het interview in *Knack* dat verscheen in het kerstnummer en meer lezers trok dan Herman van Rompuy en zangeres Adele.

Rob Riemen: Europa kan niet zonder ziel, zonder geestelijke waarden. Maar tegenwoordig wordt Europa gereduceerd tot iets economisch en politieks. Die politieke constellatie en de veiligheid die we nodig hebben zijn echter randvoorwaarden. Mensen willen een betekenisvol leven leiden. En wat maakt het leven waardevol? Dat doen niet de politiek, techniek en economie, dat doet de cultuur. Als we dat niet inzien, raken we iets fundamenteels kwijt. Een oplossing? Zorg ervoor dat het publieke domein kwaliteit biedt, dat er goed onderwijs is. We moeten niet alleen in kwantiteit meten, het gaat om kwaliteit.

De misdaad van de eeuw is dat we zijn gaan roepen dat cultuur elitair is, een linkse hobby. Cultuur is niet elitair, cultuur is sociaal. Tot cultuur behoort religie, mooie muziek, Tolstoj's *De dood van Ivan Iljitsj*, over een man die kanker krijgt en dan beseft dat terwijl hij zijn tijd verdeed aan vergaderen, hij het belangrijke, het waarlijke in zijn leven was vergeten.

Mensen zijn op zoek naar troost, naar hoop, naar wat wijsheid schenkt. Dat is wat mensen een beter leven geeft en dat wordt mensen ontnomen. Het gaat alleen nog maar om verkoop, om cijfers. De mens is gereduceerd tot een klant die alleen interessant is als hij iets koopt. Zo ontnemen je mensen het zicht op waar het werkelijk om gaat. Laat de overheid het initiatief nemen om het beschavingsideaal centraal te stellen. Zij kunnen het voortouw nemen, het voorbeeld stellen en het gesprek aangaan. Er zijn zoveel mogelijkheden die benut kunnen worden. Naast alles wat we zijn, willen we ook Europeaan zijn.

iFilosofie. 'Europa, pink je traantje weg.' Door Erno Eskens, 2016.

Nexus bestaat 25 jaar en dat is zeker een feestje waard. Het instituut in Tilburg organiseert spraakmakende conferenties met denkers en schrijvers van naam en faam. Bladerend in het *Nexus*-tijdschrift – eigenlijk minder een tijdschrift dan een boekenreeks met lange essays – kom je altijd wel iets behartigenswaardigs tegen. Bovendien maak je er kennis met denkers waar je eerder nog niet van

had gehoord. Dat geldt ook voor het nieuwste nummer. De jubileumeditie draagt de titel *De terugkeer van Europa. Haar tranen, daden en dromen*. Het dragende stuk is geschreven door Nexus-directeur Rob Riemen.

Natuurlijk moeten we kritisch zijn en oppassen voor mogelijk neofascisme. Maar laten we niet overdrijven. Ik schrijf dit met enige aarzeling, want ik heb Riemen wel hoog zitten. Ook als je zijn somberheid niet deelt, val je namelijk voor zijn eruditie, zijn belezenheid en zijn eigenzinnige kijk op de zaken. De manier waarop hij de kernwaarden van Europa wil beschermen, heeft ook wel iets heroïsch. Hij doet daar bovendien op een prachtige wijze verslag van. Ook deel ik zijn mening dat filosofie – het zoeken naar het ware, goede en schone – de essentie is van het Europese project. ‘Het wezen van Europa is daarom ook nooit politiek, of economie, of technologie. Nee het is cultuur. Niet voor niets stamt ons begrip cultuur af van Cicero’s uitspraak *cultura animi, filosofia est* – het cultiveren van de ziel, dat is filosofie.’ Maar ik denk niet dat we de ziel cultiveren, door af te geven op de vermeend domme anderen.

Laat prinses Europa daarom haar traantje wegpinken en aan de gang gaan. Er is werk aan de winkel. Een van de eerste dingen die ze moet doen, is deze *Nexus* lezen. Naast de lezenswaardige essays van Riemen en Grunberg bevat het historische lezingen over Europa van Victor Hugo, Robert Schuman, Churchill en vele anderen. Daarnaast buigen denkers van nu – Robert Skidelsky, Philipp Blom, Tariq Ramadan en anderen – zich over de spreuk ‘Je suis Européen’. Adam Zamoyski legt uit dat William Penn al in 1693 pleitte voor een Europees Parlement en prins Alexander Sayn-Wittgenstein-Sayn – wat een heerlijke sprookjesnaam – meldt dat het oude Europa ook niet perfect was. En daar heeft hij zeker een punt.

Mest Magazine. ‘De terugkeer van Europa’. Door de redactie, maart 2016.

Het citaat op de achterflap typeert *Nexus* en zijn directeur Rob Riemen ten voeten uit: immer gepassioneerd en erudiet pleitend voor de idee van een Europa, dat eerst en vooral een cultureel Europa moet zijn. Het tijdschrift *Nexus* bestaat 25 jaar en uitgave nummer 70 – *De terugkeer van Europa* – is daarom extra dik, gebonden, en gevuld met klassieke toespraken (van o.a. Victor Hugo, Robert Musil en Joseph Roth) en essays over en voor Europa.

8Weekly. ‘De terugkeer van Europa. Haar tranen, daden en dromen.’ Door Jesse van Amelsvoort, 8 maart 2016.

Het zeventigste nummer van *Nexus*, een dubbeldik jubileumnummer blijkt een daad van verzet. Het Nexus Instituut, met oprichter-directeur Rob Riemen voorop, is van mening dat een discussie over Europa niet alleen over de Europese Unie moet gaan. Dat is, zacht gezegd, een misverstand, en waarschijnlijk een gevaarlijk misverstand: Europa is niet alleen politiek, maar juist ook een cultuur.

De kracht van deze bundel ligt in het gloedvolle betoog voor de Europese kunst, literatuur en gedachtegoed. Laat de mensen weer in Europa geloven, laat haar terugkeren.

De Reactor, ‘Niet verliefd, wel getrouwd’, door Anouk Zuurmond. 26 december 2016

Deze bundels zijn hiermee meer dan een historische weergave van de rol van intellectuelen in de beeldvorming over Europa: ze dragen daar zelf ook aan bij. *Re:Thinking Europe* en *De terugkeer van Europa* tonen niet alleen hoe Europa het onderwerp van gesprek blijft voor intellectuelen, maar ook dat Europa bij uitstek een thema is dat dichters en denkers uitnodigt tot zelfreflectie op hun maatschappelijke rol. Recente auteurs doen dat regelmatig door zich kritisch te verhouden tot hun directe voorgangers, of juist door terug te grijpen op de literaire geschiedenis.

NEXUS 72, DEMOCRATISCHE BESPIEGELINGEN

Vrij Nederland. 'Waarom de Amerikaanse droom niet meer bestaat'. Door Carel Peeters, 16 september 2016.

Ondersteund door uitvoerige essays van de dichter Walt Whitman en van Thomas Mann over de democratie bevat het nieuwste nummer van het tijdschrift Nexus een verslag van de conferentie die dit voorjaar werd gehouden over 'de crisis in de democratie', speciaal in Amerika.

NEXUS INSTITUUT - ALGEMEEN

Brabants Dagblad. 'Nexus'. Door Henri van der Steen, 4 februari 2016.

Het is wel treurig dat in de gemeenteraad de naam Nexus nooit valt. Nexus? Ja, al 25 jaar een Tilburgs instituut tegen de verdomming, in eigen woorden 'een contrapunt voor kleinheid van geest, verzuiling en nationalisme, de troosteloosheid van het niets weten en het fanatisme van het enig weten' Nexus vertrekt uit Tilburg bij gebrek aan waardering. Het is een grof schandaal.

Univers. 'Kritiek Rob Riemen op Wilders in e-mails naar Hillary Clinton'. Door Marin van Mensvoort op 25 juli 2016.

De via WikiLeaks gelekte e-mails van en naar Hillary Clinton lieten al heel wat stof opwaaien. Ook Rob Riemen, directeur van het Nexus Instituut, komt erin voor. Het gaat om e-mails die op 16 maart 2016 op WikiLeaks gepubliceerd zijn. Februari 2012 stuurde Riemen een memo naar Sidney Blumenthal, een bekend vertrouwenspersoon van Bill én Hillary Clinton. Blumenthal stuurde dat memo door naar Hillary.

Blumenthal noemt in deze mail Riemen een vriend: "Below is a memo written by my friend, Rob Riemen, president of the Nexus Institute, the leading intellectual foundation in the country." In het memo vertelt Riemen over de politieke sfeer destijds in Nederland. Hij richt zich met name op de PVV en Geert Wilders. De e-mail draagt dan ook de titel: "WILDERS INFLUENCE IN NL."